

MŰHELY

Miskolczi Ambrus

A Vasgárda: a munkatáborokon át az „új” pártig

A táborok világa

Az 1930-as évek derekán a Legionárius Mozgalom térhódításának legjelentősebb eszköze a munkatábor lett. A szükség is parancsolta a tábori munkát, hogy némileg feledtesse a miniszterelnök, I. Duca meggyilkolását. De elsősorban az önfenntartás miatt kellett építkezniük, az építkezés a paramilitarizmus iskolája volt, propagandaeszköz, a példamutatás és egyben a közösséggel való kapcsolatteremtés és a közösség szolgálatának eszköze. A táborvilág egyben a fasiszta utópia inkarnációja. Ennek az utópiának a megvalósíthatóságát érzékeltette. Nevezhető párhuzamos társadalomnak.¹ De alighanem találóbb az ellentársadalom kifejezés, mert kifejezetten a hivatalos világgal szemben szervezkedtek a legionáriusok. A tábor az ellentársadalom kohója. A hatalmon lévő gazdasági és politikai ellittel szemben itt akarták kiképezni az új elitet, az „új embert” – a demokráciaellenesség, a gazdasági és politikai antiszemitizmus jegyében. Itt formálódik a lelkekben „a holnap Romániája” – fejtegette Mihail Polihroniade, aki ekkor már derekasan hízásnak indult, és jól esett bevezetni azt a munkatáborokról szóló albumot, amelynek fotóin kemény, izmos legények feszítettek.² De nem akármilyeneknek kellett lenniük. „Eddig – írta körlevelében Codreanu – megteremttem a hívő embert, a vitézt, az áldozatra kész embert. Most nekünk a korrekt ember kell.” Hogy elmondhassák: „Olyan korrekt, mint egy legionárius.”³

1 Haynes, Rebecca: Work Camps, Commerce, and the Education of the 'New Man' in the Romanian Legionary Movement. *The Historical Journal*, 2008, no. 4, 943-967.

2 Polihroniade, Mihail: *Tabăra de muncă*. Tipografia ziarului „Universul”, București, 1936.

3 Zelea Codreanu, Corneliu: *Circulări și manifeste*. Ed. a 5-a. München, 1981, 47. / Colecția Europa/

„A tábor a legionárius nevelés iskolája” – hangoztatta Codreanu,⁴ de a tábornak is kellett járnia az iskolát, az osztályfőnök viszont mindig Codreanu volt. Ő már a Légió alapítása előtt alapított tábort, 1924-ben, mint diákvezér, Jászvásár mellett (téglagyárral és zöldségeskerttel). A cél „keresztény kultúrotthon” építése volt, mely csak 1929-re készült el. De a kézzel fogható eredménynél is nagyobb hatása volt a munka látványának. „Forradalom kezdeteként hatott a közfelfogásban” – emlékezett Codreanu, és okkal. Eddig ugyanis a diákokat, mint sétálgató, mulatozó fiatal urakat ismerték, mert intellektüelnek nem illett dolgozni. Most mást láttak: a dolgozó diákok láttán a magukat megvetettnek tekintő munkások és parasztok úgy érezték, megtisztelik őket, „ezért naponta még élelmet is hoztak nekünk abból a kevésből, amilyük volt”.⁵ Ezt a hatást a hatóságok is felismerték. Ezért 1933-ban nem engedélyezték a Vişani-i gátépítést. De még ugyanazon év májusában elkezdtek a bukaresti Zöld Ház építését azzal a céllal, hogy otthont biztosítsanak a sebesült legionáriusoknak. Ezzel az áldozatvállalásra, a majdani összecsapásokra való szándékot is kifejezésre juttatták. A vállalkozás országra szóló siker lett. Igaz, a rendőrség egy időre megakadályozta a munkálatokat. De 1936-ra elkészült.⁶

1934 májusában kezdtek hozzá az országot behálózó munkatáborok szervezéséhez. Az erdélyi Érchegységben, a bánffyahunyadi járás Dealul Negru nevű tanyáján állították fel az elsőt. Itt iskolát építettek. 1935-ben már az ország különböző részein is felállítottak egy-egy munkatábort. 1935-ben már mintegy 30 munkatábor működött, és egyre több munkatelep. A munkatáborban legalább 30 embernek kellett dolgoznia, és minimum egy hónapig tartott a munka. A munkatelepen legalább öten kellett dolgozzanak, és legalább három napig. A tábort parancsnoknak (comandant) kellett irányítania, a telepet fészkefőnöknek. Azok, akik itt dolgoztak, diplomát kaptak. A tábor végeztével a régi legionáriusok számára megnyílt az előlépés útja, de a munkát ellenszolgáltatás nélkül kellett végezni, dicséret nélkül, mindenféle propaganda mellőzésével. Az igazi propaganda ugyanis maga a munka volt. „Ha van nálatok a faluban rossz híd, rossz út, elmocskosodott tó, szemetes utca, eltüskésedett legelő,” akkor rajta... 1935 májusában Codreanu arra az esztendőre mintegy ezer munkatelep munkájára számított.⁷ De az igazán felemelő munka a templomok helyreállítása, ke-

4 Zelea Codreanu: i. m. 40.

5 Zelea Codreanu, Corneliu: *Pentru legionari*. Gordian, [Sibiu]Timișoara, [1936]1993, 201.

6 Codreanu: *Circulări...* Id. kiad. 100.

7 Zelea Codreanu: *Circulări...* Id. kiad. 41–42.

resztek emelése volt, és ami az egyes embert is lekötölte, az egy-egy el-esett ember házatájának rendbe tétele volt. De az azugai nyolcméteres kereszt is messze látszott.

1936-ban már Románia majd mind a 71 megyéjében működött egy-egy munkatábor. A belügyminisztérium értesülései szerint 200 tábor háromezer legionáriust foglalkoztatott.⁸ A miniszterelnök, Gheorghe Tătărescu, keresztelte belügyminisztere Vasgárda-ellenes szándékait, „teljes cselekvési szabadságot biztosított a Légiónak” – Ion Dumitrescu-Borşa tapasztalata szerint.⁹ A táborokhoz szükséges területeket pedig olyanok adták ajándékba, mint Istrate Micescu, jogász, a Gheorghe Brătianu-féle liberális párt tagja és parlamenti képviselője, vagy Miklós herceg, aki egyre súlyosabb konfliktusba keveredett bátyjával, a királlyal. A legnagyobb tábort a Fekete-tenger melletti Carmen Sylván (ma: Eforie de Sud) állították fel. Ez volt az „eszményi civitas” – írta George Macrin a mozgalom egyik szociológusa.¹⁰

Ugyanakkor, ami fontosabb, a Vasgárda vezető embereinek meg kellett fordulni a táborban, mert ez egyben vezetőképző is lett. Munkájukról oklevelet kaptak.¹¹ Hajnalban a Kapitány füttyére ugrani kellett, frissítő fürdészel kezdtek, tornával folytatták, majd imával, reggelivel és munkával. Ebéd után pihentek, majd estig dolgoztak, aztán énekeltek, imádkoztak, vacsoráztak, és olykor meghallgatták a Kapitány tanítását.¹² A hivatalos napi-rend a következő volt: félhatkor trombitaszóra ébresztő, tíz perc múlva sorakozó jelentéssel, hattól hétig torna, aztán reggeli, félnyolctól egyig munka, utána egyórás ebéd a napiparancs felolvasásával, kettőtől háromig pihenő, aztán hétig munka, majd egyórás vacsora, nyolctól tízig állampolgári nevelés, tízkor oltás.¹³ A tengerpartot szabályozták, mólókat és házakat építettek, és nyaraltak. És szórakoztak. Az egyik vízhordó számárra ráírták a királyi szerető nevét, Lupeasca, a másikkra az őket üldözni akaró államtitkárét, Iamandiét.¹⁴ Közben ennek a tábornak is a csodájára jártak a szimpatizánsok, imponált nekik a legionárius fegyelem. Ámult is az egykori kato-

8 Zamfirescu, Dragoş: *Legiunea Arhanghelul Mihail. De la mit la realitate*. Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, 217.

9 Dumitrescu-Borşa, Ion: *Cal troian intra muros*. Editura Lucman, Bucureşti, 2002, 131.

10 Haynes: i. m. 960.

11 Zamfirescu: i. m. 197.

12 Silvestru, Octavian – Ilescu, Silvia – Conovici, Mariana: *Ţara, Legiunea, Căpitanul. Mişcarea legionară în documente de istorie orală*. Editura Humanitas, Bucureşti, 2008, 91–92.

13 Bănică, Mirel: *Biserica Ortodoxă Română, stat şi societate în anii '30*. Editura Polirom, Iaşi, 2007, 183–184.

14 Dumitrescu-Borşa: i. m. 160.

naiskolai tanár és vezérkari ezredes, hogy Codreanu ha egyet füttyült, mindenki megállt, majd megint egyet és akkor mindenki karját lendítette, majd újra füttyült, mire mindenki odaszaladt, egy-egy füttyentésre hasra vágták magukat, felugrottak, majd egy hosszú füttyre újra munkához láttak.¹⁵ Emellett imponált a látogatóknak az is, ahogy a legionáriusok imádkoztak és énekeltek. A látogatók csodálták az új embert. Igaz, nem minden tábornok kerestek fel, mint az öreg Cantacuzino tábornok, aki miután Codreanu utasítására bejárta ezt a legionárius világot, eléggé elkeseredett, a rossz tapasztalatok elnyomták a jókat.¹⁶ Kísérője, Dumitrescu-Borşa – aki a másfél évtizedes börtön után vetette papírra emlékeit – nem ír ezekről a rossz élményekről, nyilván csak a jóra akart emlékezni. Úgy tűnik, ha a legionárius irodalmat és képeskönyveket forgatjuk, hogy imponáló a szöveg és a látvány, de miként a kommunista vagy egyéb propagandában, a látszat mögött ott lapul az annak ellentmondó zord valóság. Ezt az eszmék elkötelezettjei nem szeretik, nem is idézik fel, és ezen valóság hordozói szintén bölcsen hallgatnak. Ugyanakkor a korabeli rendőri jelentések sem tudnak semmi rosszat elmondani ezekről a táborokról, tényszerűen szólnak a napirendről, egy-egy tábor felállításáról.¹⁷ Talán maguk a rendőrök is örültek a békének, és nem tudtak, vagy nem is akartak betekinteni a kulisszák mögé.

Nem kétséges, a kulisszák mögött a leendő „új emberek” közül elég sokan fúrták egymást – régi és új módra. Vetekedtek a főnöki helyekért. Codreanu, hogy kézben tudja tartani a mozgalmat, 1935 májusában közhírré tette, aki az üldözés, mármint Duca meggyilkolása után lépett be a Gárdába, az csak tag, de nem legionárius. Három évi tagság után lehet csak legionáriusnak lenni.¹⁸ Majd 1935 júniusának elején közölte a legionárius tízparancsolatát, mely szerint a legionárius csak a főnökének hisz, nem hagyja magát becsapni, óvakodik az idegentől, szembeköpi azt, aki meg akarja vásárolni, nem fogad el ajándékot, óvakodik a hízélgéstől, már három legionárius összetart és testvérként él, nem beszél rosszat társairól, nem fél, istenhez imádkozik a „nagy feltámadásig és a legionárius győzelemig”.¹⁹ Figyelmeztető körleveleket is adott ki önzés, hatalmi ambíciók, tör-

15 Bărbulescu, Marin: *Mărturii pe altarul istoriei*. In Stănescu, Gabriel (ed.): *Corneliu Zelea Codreanu și epoca sa*. Criterion, Norcross, Ga, 2001, 12.

16 Dumitrescu-Borşa: i. m. 174–175.

17 Clark, Roland: *European Fascists and Local Activists: Romania's Legion of the Archangel Michael (1922-1938)*. Doctoral Dissertation, University of Pittsburgh, 2012, 331–342. http://d-scholarship.pitt.edu/11837/1/ETD_Thesis_-_Clark.pdf

18 Zelea Codreanu: *Circulări*. Id. kiad. 35.

19 Uo. 45–46.

tetés, zsiros állásokra való sóvárgás ellen. Mert állítólag – Dumitrescu-Borşa emlékezete szerint – a Parasztpárt néhány vezetője zsiros állások ígérétevel akarta megnyerni a mozgalom egy részét. A Kapitány egyszer ki is kérdezte környezetét, hogy ki milyen állást akar betölteni, ha hatalomra kerül a Légio. Igazában csak Nicolae Totu válasza nyerte meg a tetszését, aki jelezte, hogy a Légio hóhérszolgálatként akarja megbüntetni a tolvajokat. És ez némi aggodalommal töltötte el a jelenlevők egy részét²⁰ annál is inkább, mert az imígyen szólónak kemény, szögletes arca volt, már diákkorában ölt embert, igaz, felesége – a kérdésre, hogy miért ment hozzá ilyen csúnya emberhez – úgy nyilatkozott, olyan jó ember, mint a meleg kenyér.²¹ Dumitrescu-Borşa ravaszabb választ adott a Kapitány körkérdésére: Máramarosba menne vissza, hogy eltávolítson minden idegen hódítót, aztán remeteként visszavonulna. (Tanult abból, hogy némi kis házasságtörő félrelépés miatt Codreanu hirtelen felindulásában ki akarta zárni a Gárdából.)²² A Kapitány viszont most tanított, kifejtve, hogy akit személyes érvényesülési vágy vezet, annak nincs mit keresnie a Gárdában, programot majd akkor ad, amikor eljön az ideje, mert a programnak az adott helyzethez kell igazodnia, és nem kell a pártokat utánozni be nem váltott programok adásával, egyébként nem akarja felszámolni a pártokat, akkor sem, ha hatalomra kerül, mert ezek bizonyos problémákra felhívják a figyelmet, és különben is felszámolják egymást.²³ Ez a liberalizmus már részben a besúgóknak szólt, részben a – most éppen mérsékelt – totalitarizmus beszélt belőle és a hit, hogy egységben az erő. Hogy pedig a Mozgalom oszlódásának elejét vegye, kiadta a „Carmen Sylva törvényt”, mely szerint a konfliktus a Légio vége, maga a halál, az ördög él benne, ezért két legionárius konfliktusa esetén az egyiknek mennie kell, amíg vissza nem áll a harmónia. Addig is mennie kell a fiatalabb konfliktusos félnek, vagy annak, akinek nincsen tisztsége, még akkor is, ha már régebb idő óta legionárius, mint a fiatalabb, de tisztséget viselő veszekedő fél.²⁴ Ő maga is büntetett. Cserélte a vezetőket. Mihail Polihroniadét például felfüggesztette a bukaresti szervezet vezetéséből, és azt is megtiltotta, hogy a *Buna Vestire* szerkesztésében részt vegyen, majd némi idő múlva magához rendelte, és közölte, hogy csak próbára tette, látni

20 Dumitrescu-Borşa: i. m. 182–183.

21 Uo. 187.

22 Uo. 159, 183.

23 Uo. 183.

24 Zelea Codreanu: *Circulări*. Id. kiad. 151.

akarta, miként reagál, és megdicsérte jó magatartásáért.²⁵ (Egyébként Polihroniadéra okkal gyanakodtak, hogy csak politikai számításból evez zöld vizeken abban a hiedelemben, hogy a mozgalomnak elite van szüksége, és akkor itt van ő is – és nem ő volt az egyetlen. Mihail Sebastian szerint 1932-ben a kávéházi ideológusok a kommunizmusra készültek, a bukaresti intellektüellek lelkesen csatlakoztak, hogy aztán 1933 novemberében pontosan ellenkező irányban forduljanak, fasiszta forradalmat várva.²⁶ És éppen Polihroniade még ezután is jól elbeszélgetett a kommunista Belu Zilberrel, aki, miután bajba került, éppen Sebastian kérte meg, hogy beszéljen Nae Ionescuval az érdekében, majd miután kijött a börtönből, kéthetente „mocskos cikkeket” írt jótévője ellen.²⁷)

Codreanu okkal intett, hogy felül kell vizsgálni, kik és milyen szándékkal csatlakoztak a Mozgalomhoz, amely egyébként be volt tiltva, de új formában élte egyre szervezettebb életét. „A legionárius táborok jelszava hallgatás és munka” – hirdette Moța, hozzátéve, hogy a Kapitány megtiltott minden politikai beszédet, „csak egyetlen diskurzust engedélyezett, a néma beszédet” – ez „a belső megtisztulás forrása”. A cél: az áldozat. „Csak ebben a hallgatásban alakul ki és formálódik a holnap halálra kész legionáriusa. Hiszen csak halálra kész emberek menthetik meg a román népet, amelyet minden gazember és idegen gúnyol és ütlegel”.²⁸ Sőt, ha úgy vesszük, már maga a pátriárka is, Miron Cristea. 1935 októberének elején Iamandi, a vallásügyi miniszter a Szent Szinódus ülésén azt kérte, hogy ne támogassák a vasgárdisták munkatáborait, mert ezek az ingyen munka örve alatt a tömegeket akarják a közrendet veszélyeztető eszméiknek megnyerni. 1935. október 23-án a pátriárka körlevélben közölte a kormányzati igényt, és ennek támogatására szólított fel.²⁹ Mire Vasile Marin a *Vestitorii* című lapban hosszan válaszolt, és közölte Őszentségével, hogy „vétkeztél Isten ellen, a nemzet és az egyház ellen”.³⁰ Zizi Cantacuzino pedig zaftos levélben fejtette ki, hogy a Szinódusnak fel kellett volna pofoznia a minisztert, ehelyett

25 Manoilescu, Grigore: Un om din altă plămădă: Corneliu Codreanu. In Stănescu (ed.): *Codreanu și epoca sa*. Id. kiad.; Stănicel, Stelian: *Lângă Căpitan*. Extras din Pamantul Stramosesc, vol. 4. Buenos Aires, 1978, 18. <http://www.scribd.com/doc/86990095/Stelian-Stanicel-Langa-Capitan-1978>.

26 Sebastian, Mihail: *De două mii de ani...Cum am devenit huligan*. Editura Humanitas, București, 1990, 261–261.

27 Sebastian: i. m. 238, 318.

28 Moța, Ion I.: „Tăcere și muncă”. *Brațul de fier*, 1935. dec., nr. 7.

29 Sfințescu, Duiliu T.: *Răspuns la întrebări ale tinerilor care doresc tot adevărul despre Mișcarea Legionară*. Crater, București, 1996, 127.

30 Strejnicu, Flor: *Creștinismul Mișcării Legionare*. Editura Imago, Sibiu, 2000, 198.

ezzel az infámiával megsértette a román ifjúságot.³¹ Ezek után a Szinódus 1936 márciusában tudatta, hogy kívánatos a papok és a tábor együttműködése, és ha ez megvalósul, akkor áldását adja rá.³² Codreanu Carmen Sylván még egy szanatóriumot is szeretett volna építeni a vasgárdisták számára, de már erre sem volt ideje.

A legutolsó munkatábort Predeal mellett, a Susai hegyen hozta létre Codreanu. Szeretett errefelé sielni, és elhatározta, hogy egy vasgárdista menedékházat épít a hajdani magyar-román határ közelében. Miközben az előkészítő munkákat végezték, rábukkantak azoknak a román katonáknak a tömegsírijaira, akik 1916-ban az Erdélyből való visszavonulás alkalmával estek el. Azonnal elhatározta, hogy a hajdani csatatéren egy mauzóleumot épít, amelyben összegyűjtik az elesett román katonák maradványait, a parontáskákat és a katonai felszerelések egyéb ott lelhető darabjait. Már majdnem kész volt az épület, a besszarábiai metropolita, Gurie celebrált gyászmisét a halott hősökért, amikor 1936. szeptember 5-én egy század csendőr letartóztatta a helyszínen dolgozó vasgárdistákat, és a földdel tette egyenlővé a mauzóleumot és az építői szállásául szolgáló épületet. Természetesen tiltakoztak, elégtételt követeltek az elesettek részére, de a csendőröket fölötteseik ártatlannak nyilvánították. Codreanu viszont csak a legionáriusokkal tudatta a fejleményeket, nem akart országos botrányt.³³ Az ideiglenes szentélyben összegyűjtött csontokat a legnagyobb titokban temették el a legközelebbi falu temetőjében. Codreanu és Cantacuzino tábornok számos tiltakozást juttattak el az illetékes helyekre, a királyhoz is – eredmény nélkül. Pontosabban: lett eredmény. Gurie besszarábiai érsek ellen vizsgálatot indítottak, melynek nyomán felfüggesztették és kolostorba internálták. Igaz, még Kisinyovban Károly királynak a fejére olvasta „törvénytelen életét”. Cantacuzino pedig csak azzal tudta vigasztalni a méltóságától megfosztott érseket, hogy „a tolvajok áldozata, az elzsidósodottaké és a zsidóké, akik ránk akarnak csapást mérni, Önre sújtva”.³⁴

1937 februárjában a kormány betiltotta a munkatáborokat, ezért Codreanu csak két tábor működését engedélyezte, olyanokét, ahol már szigorúan tilos dolgozni, zöld ingben járni, menetelni és az úton énekelni, már csak pihenni és kirándulni lehetett.³⁵ De hiába, 1937 júliusában ezt is betil-

31 Ornea, Zigu: *Anii treizeci*. Editura Fundației Culturale Române, București, 1995, 375.

32 Heinen, Armin: *Legiunea „Arhanghelul Mihail”*. Ediția a 2-a. Editura Humanitas, București, 2006, 296.

33 Zelea Codreanu: *Circulări*. Id. kiad. 77–83.

34 Strejnicu: i. m. 217–219.

35 Zelea Codreanu: *Circulări*. Id. kiad. 140–141.

tották az ostromállapotra hivatkozva.³⁶ A kormányzat viszont a cserkészi intézmény megszilárdításával válaszolt, így próbálta kifogni a szelet a vitorlákból. Annál is inkább, mert a legionárius hallgatás nem csak komor csend volt. És ebben a csendben a Vasgárda még félelmetesebb szervezett erővé nőtte ki magát, mint 1933-ban volt. A belügyminisztérium arról szerzett értesülést, hogy Codreanu rohamcsapatok felállítására adott parancsokat, hogy adott esetben elfoglalják Bukarestet, és eltávolítsák a kormányt.³⁷ De ez inkább rémhír lehetett, mert a Vasgárda a hatalom békés megszerzésére tört – a náci példa nyomán.

„Mindent a Hazáért”

Codreanu 1934. december 1-én „A legionárius szenvedés napjává” nyilvánította december 10-ét, és elrendelte, hogy ezen a napon – gyűléseiken – olvassák fel a hóhérok nevét. (Ennek a napnak megvolt az az előnye, hogy emlékeztetett egyben az antiszemita diákok 1922. december 10-i 10 pontos követeléseire.) Majd azon év december 10-dikéjén Codreanu levélben felkérte Zizi Cantacuzinót, hogy alapítson új pártot, külön jelezve, hogy ő „a ma illegális” Vasgárda tagja marad.³⁸ 1935. január 1-én megalakult az új párt, neve: „Mindent a Hazáért” (Totul pentru Țară). Jelszava: „Krisztus, Király és Nemzet”. Elnöke: Zizi Cantacuzino, aki viszont nem egy körlevelén feltüntette, hogy „politikai főnököm” – azaz Codreanu – utasítására jár el. Más szóval, az új párt a Mozgalom, a betiltott Vasgárda fedőszerve lett. Közben ennek alapsejtjei, a fészkek szépen burjánzottak. 1934 decemberében 1724 fészkekről készített kimutatást a rendőrség.³⁹ A Légio taglétszámát pedig 20–30 ezerre becsülte.⁴⁰ A kereszttestvériségekkel pedig az iskolák világában hódított Codreanu, hozzájuk intézett *Zöld levelében* nem volt semmi különösen új, de hatott, mert Tőle jött.⁴¹ A „Mindent a Hazáért”

36 Uo. 161–166.

37 Zamfirescu: i. m. 215.

38 Fătu, Mihai – Spălățelu, Ion: *Garda de Fier*. Editura Politică, București, [1971]1980, 118.; Scurtu, Ioan: *Studiu introductiv*. In Scurtu, Ioan (coord.): *Ideologie și formațiuni de dreapta în România. Vol. al IV-lea: 7 iulie 1934 – 30 martie 1938*. Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2003, 25.; Zelea Codreanu: *Circulări*. Id. kiad. 23–24.

39 Scurtu (coord.): i. m. 75–76.

40 Zamfirescu: i. m. 206.

41 Scurtu (coord.): i. m. 83.

nem homokra épült. Sőt, Cantacuzino szerint egyenesen maga a király sugalmazta az új párt nevét.⁴²

Argetoianu mihelyt magától Cantacuzinótól értesült az új pártalapításról, megüzente Codreanunak, hogy „csak a Főnix madár született újjá hamvaiból, és egy párt vagy politikai csoportosulás nem mondhat le az üldözöttség privilégiumáról. Ebben a helyzetben, amikor tétlenségre vannak ítélve a gárdisták, minél jobban üldözik őket, annál jobban nő a népszerűségük.”⁴³ Kérdés, hogy vajon a vén róka felismerte-e a veszélyes vetélytársat, és megakarta akadályozni a létrejöttét, vagy valóban komolyan gondolta, amit üzent, és akkor lehetséges zsaroló potenciálként számolt a legionárius mozgalommal. Mindenesetre Zizinél irgalmatlanul befeketítette a Gárdát. Az öreg generális el is zavarta pártja titkárát, Dumitrescu-Borşát, keserűen panaszolva, hogy aki korpa közé keveredik, megeszik a disznók. De a tábor megmentette a helyzetet. Codreanu jellegzetes szólás-mondássá vált szavaival megnyugtatta az elkeseredett papot: „Hagyjad, jól van!” (Las că-i bine). Néhány nap múlva Zizi már sürgönyözött, segítséget kért a párt ügyeinek intézésére, de hiába, Codreanu sem erre, sem a következő sürgönyökre nem válaszolt, majd, amikor a generális megüzente, hogy vigye el valamennyiüket az ördög, és most már ő megy Carmen Sylvára, akkor viszont hatalmas ceremóniával fogadták. Felvonultak, énekeltek, megmutatták az általuk készített utat. És az öreg úgy meghatódott, hogy össze-vissza csókolta a kirúgott papot, saját magát leállatozva bocsánatot kért, és aztán tréfaival szórakoztatta a tábort.⁴⁴ Majd elérzékenyülve ünnepélyesen tudatta, hogy kezdetben kétségei voltak a táborral kapcsolatban, de már nincsenek: „Kamerádok! Higgyetek Istenben, mert van. Én mondom ezt, Cantacuzino generális. És ha én erről meg vagyok győződve, és ha ma hiszek Istenben, akkor ezért az itt álló Codreanu a felelős. Ő tett engem hívővé.”⁴⁵ Születésnapján Codreanu ki is tüntette az öreg generálist, aki ugyancsak meghatódva vallott: „Akkor – jelentette a »komoly forrás« a titkosrendőrségnek – fogadtatok be magatok közé, amikor jobban, mint bármikor, erkölcsi támaszra volt szükségem, és nem találtam jobbat és egészségesebbet nálatok. Örülök, hogy én és Corneliu, a fiam, mindig egyetértünk, egyazon állásponton vagyunk.”⁴⁶ És ez a csalhatatlanság állapota volt, mert ugyan Codreanu na-

42 Zamfirescu: i. m. 52.

43 Argetoianu, Constantin: *Însemnări zilnice*. Vol. I. Editura Machiavelli, Bucureşti, 1998, 15.

44 Dumitrescu-Borşa: i. m. 179-181.

45 Bărbulescu: i. m. 11.

46 CNSAS, Penal 11784, 316, 24 apr. 1936 sursă serioasă.

gyon sok mindent megbeszért a bizalmasaival, a legionárius sajtó szerint ekkor már „csak Istennek tartozik számadással”.⁴⁷

A táborok homoerotikus szeretet- és gyűlöletközösségként is működtek. Dolgoztak a táborokban – kellő ellenőrzés mellett – persze nők is, és ezért is adódhattak problémák. Carmen Sylván a létszám majd 12% nő volt.⁴⁸ És a román pártok és mozgalmak között egyedül a Légiónak voltak nő aktivistái.⁴⁹ A nők is alkothattak fészket, amelyeket váracskáknak hívtak. A legaktívabb főnök Nicoleta Nicolescu volt, aki orvosi vizsgálatnak vettette alá elvtársnőit, és kizárta a váracskából azt, aki már elvesztette szüzességét,⁵⁰ még legjobb elvtársnőjét is kizárta a „váracskából”, mert rajtakapták egy férfivel.⁵¹ Ez feltehetően Codreanunak is sok lehetett, mert finoman azzal a megjegyzésével ösztökelte a házasságra, hogy „biztosítalak, fiad olyanok lesznek, mint Nagy István” vajda. Mire a hölgy közölte, a győzelemig ott kell lenni a nőknek is a barikádon, és miért hagyjon ő három árvat maga után.⁵² (1939-ben példátlanul brutális körülmények között ölték meg.) Egyébként a táborokban teljes életet éltek: házasságot kötöttek, kereszteltek és temettek.⁵³

A legionárius világban befelé a szeretet törvénye érvényesült, kifelé a gyűlöleté. A szeretet elfogadhatóvá tette a hierarchia valóságát. A „Mindent a Hazáért” párt a mozgalomnak csak fedőszerve volt, amely így épült fel: sejt, garnizon, járás, megye, tartomány. Ezek vezetői alkották a hierarchiát. A kohéziót a gyűlölet erősítette. Ennek céltáblái pedig a zsidók voltak. Az antiszemitizmus patológiája biztosította a(z) (a)morális ökonómia egyensúlyát. Zizi Cantacuzinónak a kirohanásaihoz nem kellett politikai főnöke parancsát kérnie ahhoz, hogy meg-megnyilatkozzék. Ha belső készletet érzett, meglehetősen egyszerűen fogalmazott. 1935 áprilisában *France-Allemagne-Italie-Roumanie* című kis nyomtatványában azt fejtette ki, hogy a francia forradalom nemes törekvésekkel indult, de „zsidó tulajdon” lett belőle. A zsidók a kommunizmussal a világot ostromolják, milliósámmra

47 *Iconar*, 1936, nr. 10. Idézi Fătu-Spălăţelu: i. m. 77.

48 Haynes: i. m. 950.

49 Iordachi, Constantin: *Charisma, Politics and Violence: The Legion of the “Archangel Michael” in Interwar Romania*. Program on East European Cultures and Societies, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim, 2004, 87, 96. /Paper and Dissertation Series, no. 15/ http://www.hf.ntnu.no/peecs/home/index.php?option=com_content&task=view&id=87&Itemid=46.

50 Dumitrescu-Borşa: i. m. 162.

51 Dumitrescu-Borşa: i. m. 158.

52 Sfintescu: i. m. 341.

53 Haynes: i. m. 954.

mészárolják le a keresztényeket. Romániában kétmillió zsidó él. Németország és Franciaország béküljön ki. „Ha a világ a zsidók miatt lángokban áll, mi most emiatt az átkozott faj miatt agonizálunk.”⁵⁴ Egy év múlva már csak egy millió zsidóról nyilatkozott a *Times* tudósítójának, de azért egy félórásig fejtegette, hogy végezni kell velük.⁵⁵ Talán azt is elmondta a generális, amit francia nyomtatványának román körlevél-változatában még hozzátett: „Mivel nem akarunk meghalni, elutasítjuk a ránk erőltetett úgynevezett nemzetközi kultúrát, és inkább élünk, mint vadak, de mint román és keresztény vadak”.⁵⁶

Paradox módon Codreanunak kellett mérsékletre inteni a legionáriusokat, neki kellett mérsékelni az antiszemitizmust, holott egyik körlevele szerint három millió zsidó pusztította a román kenyeret, és ebben az esetben ezek a számok némileg a szenvedélyek hőfokára is utalnak. A Kapitány azonban felismerte, hogy a fegyelmezetlen és tettelegességekre vetemedő antiszemitizmus kompromittál. A cuzisták például állandóan verekedtek, ha megvolt a túlerejük hozzá. Provokáltak és provokációra ösztönöztek. A Ligát is a Gárda módjára szervezték át, kékinges rohamcsapatokat szerveztek. Carmen Sylvától pedig egy kilométerre állítottak fel ők is egy tábornokot, melynek tagjai megverték zsidókat és azokat, akiket annak néztek, mire Codreanu figyelmeztetett, hogy amikor lengyelek és csehek jönnek látogatába, akkor azért, mert szökek, ne nézzék azokat zsidóknak, és egyáltalán a zsidókérdést nem lehet verekedéssel megoldani.⁵⁷ A legionárius antiszemitizmus valamiféle radikális szocializmussal is párosult, bár ezt a szót gondosan kerülték. 1936 áprilisában Zizi Cantacuzino birtokán gyűltek össze néhányan programadásra. Elhatározták a bojári földek felosztását a szegények között, továbbá azt, hogy mindenkinek csak annyi földje lehet, amennyit meg tud művelni. A tábornok fizetése csak négyezer lej lehet, a mérnöké kétezer. „A zsidókat nem fogják erővel kitelepíteni az országból, hanem bojkottálják, és így kényszerítik őket az ország elhagyására. Ha ezt nem tesszik, akkor mezőgazdasági munkákra fogják őket, és ha ezt sem akarják, akkor mennek gombát gyűjteni a Fekete-tenger partjára.” Egyébként: „A többi nációt: bolgárokat, magyarokat, törököket stb. addig védik, amíg jól

54 CNSAS, Penal 11784, vol. 4. 162.

55 Vago, Bela: *The shadow of the swastika : the rise of fascism and anti-Semitism in the Danube Basin, 1936-1939*. Saxon House for the Institute of Jewish Affairs, Farnborough, 1975, 191.

56 General Cantacuzino: Franța–Germania–Italia–România. *Brațul de fier*, 1936. ian. nr. 8.

57 Stănescu (szerk.): i. m. 14.

viselkednek. Aki közpénzt lop, karóba húzzák, függetlenül attól, hogy milyen állást töltött be.”⁵⁸ Ez utolsó programpont Codreanu-Cantacuzino szintézis. Zizi Cantacuzino, mielőtt legionárius lett volna, az egykori konzervatív párt egyik törmelékéből összeálló „Vlad Ţepeş Liga” tagja volt, de mivel az csak nevével jelezte, hogy Karós Vlád, azaz Dracula példáját akarja követni, a tette kész Vasgárdát választotta. És a táborok meghitt légkörében készülődtek a nagy tettekre, és a táborok lettek az új párt, a „Mindent a Hazáért” leghatékonyabb szervezetei. De nemcsak a táborok. Az ellentársadalom-építés gazdasági alapjait is elkezdték kiépíteni.

Legionárius kereskedelem

A táborok élelmiszerellátása szinte automatikusan felvetette az önálló kereskedelmi hálózat kiépítésének követelményét és programját. A következő „csata” a legionárius kereskedelem csatája lett: üzlet- és vendéglő-hálózat kiépítése. Az első körlevél – 1935. szeptember 29-éről – a legionárius kereskedelemről leszögezte, hogy „a táborokban győztünk a munka útján”. Most a kereskedelemre kell lépni, és fel kell venni a versenyt a zsidókkal, akikről nem szabad vásárolni. És ez nem üzlet, hanem becsület kérdése. „Megdöntjük azt az egész világot, amely minket tehetetleneknek képzel, megdöntjük, legyőzzük, visszavetjük azt a zsidó vonalat, amely a keresztény kereskedelmet ostromolja, és visszahódítjuk elveszett román pozícióinkat.” A legionárius kereskedelemmel ott harcol a román ifjúság „a zsidó hidrával, ahol magát győzhetetlennek hiszi: a kereskedelem terén”.⁵⁹ Még bort is árult a legionárius szövetkezet, bár böjt alatt tilos, és egyébként Codreanu maga nem volt iszákos, nem mulatozott, de úgy látszik, tisztában volt azzal, mi kell a kamerádoknak.⁶⁰ Ez a keresztény kereskedelem a becsületre épül – hangoztatta Codreanu.⁶¹ Igaz, hogy azt a román kereskedelmi hálózatot, amely a román világot bekapcsolta a világgazdasági vérkeringésbe, ez az úgynevezett zsidó kereskedelem építette ki, a zsidók úttörők voltak, és nem meglévő pozíciókat foglaltak el. Viszont a körlevél úgy hangzott, mint egy napiparancs a hadseregnek. Arra is szánták, mert ezzel a legionárius kereskedelemmel „száz méterrel kerülünk közelebb a román legionárius győzelemhez”. Így aztán mindenki részesülhetett a harc élményében; azok is, akik a legionárius kázinóban esténként kimérték a fejadagot: félkiló tejes pulisz-

58 CNSAS, 331, 6 apr. 1936.

59 Zelea Codreanu: *Circulări...* Id. kiad. 84.

60 Uo. 85.

61 Uo. 48-51, 67-68.

kát. És nem véletlen, hogy Codreanu elrendelte a tisztaságot, csak fürdő után lehetett szolgálatba lépni, és világosan kijelentette, piszkos szakácsnékat nem akar látni, bizalmaskodásnak, pökhendiségnek nem lehet helye.⁶² És miközben büszkén hangoztatta, hogy „a mozgalom újabb magasságot hódított meg”, és mindenkit meghívott az egyetemi professzortól a fuvarosig vagy bármely más munkásig, és arra intett, hogy nem kell hangosan beszélni, mint „a zsidó zsinagógában”, keserűen figyelmeztetett, hogy senki se távozzék fizetés nélkül, „nem azért, mert 20 lejjel meglopsz engem, hanem azért mert szégyenkezem nemzetem miatt”.⁶³

Mindez jelzi, hogy milyen veszélyekkel és lehetőségekkel kellett számolni, és milyen közegben kellett mozogni. Önmagában triviális dolog a legionárius fodrászat, cipészet és szabóság felállítása, ahogy azok helyét a főnöki szobák mellett kijelölte, és azt is, hogy a legionárius családban kinek milyen ingyenes szolgáltatás jár. Viszont a kontextualizálással rögtön kiemelte ezt a trivialitásból, és elosztatta a kommunizmus és a judaizmus esetleges vádját. „Mert a judaizmus az anyagból indul ki és az anyagban marad, megvetve a világ morális értékeit, míg mi ezekből indulunk ki és velük élünk, megvetve az anyagot. A kommunizmust a gyűlölet vezeti azokkal szemben, akiknek van valamijük, míg minket a szeretet azokkal szemben, akiknek nincs semmijük. Mi a lemondást képviseljük a szegény és az ország javára. A kommunizmus kereszténységellenes, a szeretet viszont a keresztény vallás lényege.” A legionárius család csak azt fogyasztja el, ami szigorúan szükséges. E család tagjai harcban élnek, „a román nép igazi kozákjai”, „lelkileg mindig fegyverben állnak, és készek fegyverrel védeni a Légiót és a hazát”. A legionárius család új – gazdasági – egységként jelenik meg, egy-egy család létszáma tíztől ötvenig terjed, és a kölcsönös segítségre épül.⁶⁴ Ugyanakkor felállította a Legionárius Ellenőrzést, amelynek minden legionárius vezető számadással tartozott.⁶⁵ És 1936 szeptemberében elrendelte a gyenge elemek azonnali eltávolítását. A cél: „Minél kevesebb legionárius, annál több barát.” Hűsz kérésből 19-et el kell utasítani. Aki be akar lépni, háromhónapi gondolkodási időt kap.⁶⁶ Megtiltotta, hogy mindenféle kérésekkel Cantacuzinót zaklassák, mert így a győzelmet veszélyeztetik.⁶⁷ 1936 novemberében pedig egyszerűen elrendelte a tartományok és megyék vezetői-

62 Uo. 53-55.

63 Uo. 154.

64 Uo. 56-61.

65 Uo. 64-65.

66 Uo. 88-89.

67 Uo. 92.

nek cseréjét. Az ok: nem tudtak elszámolni a pénzekkel, amelyek kiadványokból, fényképekből, jelvényekből folytak be. Márpedig: „Add a pénzt, vagy az árut!” A tét számára a hatalomátvétel lehetősége. A kérdésre, hogy mikor veszi át a hatalmat, a válasza: „Amikor a tartományok és megyék főnökei jelentik nekem, hogy szervezetükben nincs egyetlen inkorrekt ember sem.” És nemcsak tolvajról van szó, hanem a pontosság és a rend hiányáról.⁶⁸ A főnök, aki nem tudja megőrizni a harmóniát és az egységet, mondjon le.⁶⁹ Majd azt is megtiltotta, hogy a „Mozgalom Főnöke” és a „Mindent a hazáért” párt „főnöke” a hatóságoknál a legionáriusok ügyében járjon közbe. „Ők képviselik a legionarizmus függetlenségi eszméjét, amelyet mint a legdrágább kincset kell óvni.”⁷⁰ Tehát az ellentársadalom szuverenitását! Ugyanakkor ő, mint ennek a koronázatlan királya, körlevélben szólított fel arra, hogy ne éljenek az „Éljen Corneliu Codreanu” köszöntéssel.⁷¹ „A legionárius dogma szerint minden funkcióban cserélték az embereket, egy kivételével.” Ez volt a pártelnöké, akit „mi az ország legionárius fiatalsága” elnöksége folytatására „kérünk”. Alelnökké pedig Moțát nevezte ki.⁷² Ő pedig természetesen maradt. És egyben megtiltotta, hogy a legionáriusok egymásról rosszat mondjanak, ha pedig valaki ilyesmiről értesül, akkor jelentsék neki írásban.⁷³ Jelentsék azt is, hogy kik az árulók.⁷⁴ Csúnya dolgok is történhettek, mert például Roman megyében az egész legionárius szervezet felszámolta, és nem engedélyezte csak a tagok 5%-ának visszavételét.⁷⁵ Vaslui városában az összes fészek működését betiltotta, amíg nem tűnnek fel „komoly elemek”.⁷⁶ Hogy az alkalmi érdekszövetségeket háttérbe szorítsa, meghirdette a legionárius család-varak mozgalmát, azt, hogy legionáriusok egymással házassodjanak, így ellenállási központokká váljanak és hősöket nemzenek.⁷⁷

Közben a Kapitány újabb csatát hirdetett, az ócskavas gyűjtését.⁷⁸ A legionárius kereskedelem és a gyűjtögetés alkalmas volt arra is, hogy a nagytökeésektől jött adományokat, aényt, hogy külső forrásokból is finanszíroz-

68 Uo. 102-103.

69 Uo. 107, 109-110.

70 Uo. 107.

71 Uo. 109.

72 Uo. 114.

73 Uo. 125.

74 Uo. 184.

75 Uo. 159.

76 Uo. 160.

77 Uo. 168-169.

78 Uo. 173-178.

zák, elleplezzék. Igazából ezekről sok konkrét fogalmunk nincs, annál több mende-monda. Például Nae Ionescu egy vagon cementet adott a Zöld Ház építésére, amikor majdnem leálltak a munkálatok építőanyag hiányában.⁷⁹ Ez látványos gesztus volt. Van kevésbé látványos, de szórakoztató. Például Codreanu maga mellé vette titkárnak Stelian Stănicel, és közölte, hogy mivel nincsenek titkai, minden levelét bontsa fel, és ez így is történt, amikor egy „Szép Legény” (Făt Frumos) megszólítással érkezett levélben egy dáma ajánlott fel 12 varrógépet egy kis légyottért cserébe. Codreanu úgy vágta ki magát, hogy a titkárt küldte el a dámához azzal az üzenettel, látogassa meg őt a székhelyén, amire némi meglepetés után el is szánta magát, és férjével együtt nagylelkűen támogatták a mozgalmat.⁸⁰ A nagy ügyletekről is csak kis pletykából tudunk. Argetoianu szerint a király is igénybe vette a Vasgárda szolgálatait némi pénz ellenében.⁸¹ A vasgárdista Virgil Ionescu német árukat importáló céget vezetett, az iparmágnások pedig felekezeti különbség nélkül tejetek.⁸² Ezzel beruháztak a jövőbe, és biztosították nyugalmaikat. A zsidóknak volt miért aggódniuk. C. Orghidan szép kis summát ajánlott fel annak, aki megöli – a zsidó – Auschnittet, amiről a királynak is jelentettek.⁸³

Mindezt elfedte a mintakereskedelmi központ Carmen Sylván, amely a munkatáborok betiltása után is működött. Turisztikai bevásárló célállomás lett, ahová sokakat vonzott a kíváncsiság. Codreanu el is rendelte, hogy „normális áron” árusítsanak, mert így többen jönnek, és a kis haszon is nő.⁸⁴ 1937 szeptemberében saját parancsnoksága alatt felállította a „Legionárius Kereskedelem Hadosztályát”, amelyben már az egyetlen ellenőrzést a lelkiismeret gyakorolja. Minden vállalat egy legionárius családot alkot, azon belül pedig fészkek működnek.⁸⁵ Ezzel gyakorlatilag az ellenőrzés alól kivonta magát. Így pénzügyeibe nem lehetett betekinteni. Nem mintha személyes gazdagodásra fordította volna a pénzt. Inkább feltehetően azt akarta elkerülni, hogy az adományozókról, a pénzforrásokról pontos és mások által is használható információk szülessenek. Az összes fasiszta vezér között

79 Stănescu, Gabriel (ed.): *Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi*. Criterion, Norcross, 1998, 216.

80 Stănicel: i. m. 18.

81 Zamfirescu: i. m. 208.

82 Veiga, Francisco: *Istoria Gărzii de Fier 1919–1941*. Editura Humanitas, București, 1993, 221–222.; Pandrea, Petre: *Garda de fier*. Editura Vremea, București, 2001, 113–125.

83 Fătu–Spălățelu: i. m. 110.

84 Zelea Codreanu: *Circulări...* Id. kiad. 149–150.

85 Uo. 171–172.

ő volt a legpuritánabb, nem voltak különös igényei, amit felesége nem is vett jó néven. A legionárius kereskedőktől is elvárta, hogy a nyereségvágy helyett a szolgálat öröme vezesse őket.⁸⁶ Minél több pénzt forgattak, annál nagyobb lett a felelősség. A legionárius sajtó pedig büszkén hangoztatta, hogy a legionárius üzletek naponta több száz millió lejes forgalmat bonyolítanak le.⁸⁷ Az ellentársadalom megteremtette a maga ellengazdaságát, és az ellenségnek tartott világot ostrom alá vette. Kérdés, hogy a gazdasági élet törvényeit mennyire vették üldözőbe? Ez az, amit nem igazán tudunk, mert nem ismerjük a finanszírozási technikákat. Nem mérhető fel, hogy egyes pénzemberek, akik adományaikkal segítették a legionárius kereskedelmet, milyen mértékben csak egyes versenytársaik, elsősorban zsidók tönkretételén ügyködtek. Codreanu elsősorban ez vezette. És mivel jobban érezte, mint bárki a belső bajokat, azt, hogy milyen tehetetlenségi erővel – másképpen szólva: balkáni slamparájjal – kell megküzdeni, 12 parancsba foglalta a magatartási kódot. „Légy korrekt halálosan. [...] Ne lopj egy fillért sem, mert egy iskolát teszel tönkre.” Tehát a legionárius kereskedelem iskoláját. Ezért: „Ne hazudj sohasem. Ne csapjál be senkit.” Előírta az udvarias magatartást, figyelmeztetve „a te házadban – nagy udvariasságból – a vevőnek van mindig igaza.” Az árvitákat is a vásárló javára kell rendezni. Megtiltotta a kócos, koszos, borostás megjelenést. Megtiltotta a dohányzást. Előírta a rendszeres takarítást. Majdnem bibliai fordulattal figyelmeztetett: „légy okos és élelmes mint a kígyó”. Viszont, amikor kiemelte, hogy bárkiről is legyen szó, pikolóról vagy pincérről, és bárhol is dolgozzanak, a pincében vagy a konyhában: „te vagy a Légió, te képviseled”, a buzdításhoz rögtön hozzáfűzte a figyelmeztetést: „A Légió lát téged.” Mert: „Ne felejtse, hogy mi légiósok nagy háborúba indulunk a minket előzőnlő faj ellen, és csak ezekkel a tulajdonságokkal győzhetünk. Úgy tekintsél magadra, hogy minden percben a fronton vagy.”⁸⁸ Így ezzel a mozgósítási technikával az antisemitizmust az élet minden szintjére átvitték. De okkal szólt frontharcról.

Most már a városokban folyt az igazi csata. De a kantin- és kereskedelmi csata mögött ott állt a politikai-hatalmi cél. Codreanu 1936 szeptemberében kiadott utasításában így mérte fel azt, hogy melyik társadalmi erő mennyit ér: „Eddig az egész diákság az én oldalamra állt. Az értelmiségi rétegek jó szemmel nézik a legionárius mozgalmat és bíznak bennünk (...). Az elkövetkező másfél- vagy kétéves időszakban meg kell nyernünk az összes munkást, és eddig szép eredményeket értünk el (...). Amikor a munká-

86 Uo. 190.

87 Ofensiva economică legionară. *Buna Vestire*, 2 ian. 1938, nr. 254.

88 Zelea Codreanu: *Circulări...* Id. kiad. 193–195.

sok fölött úr leszek (szó szerint: gazda = stăpân), akkor bárki is álljon az ország élén, ezzel a két erővel – egyrészt a diáksággal, másrészt a munkássággal – arra fogom kényszeríteni, hogy átadja nekünk legionáriusoknak a vezetést (...). A parasztokra már nincs szükségünk, hiszen őket úgy vezethetjük, amint akarjuk, de jó, ha ők is tudnak a legionáriusokról, akik Új Romániát akarnak teremteni. Azért, hogy békében győzedelmeskedjünk, minden erőszakot kerülni kell.”⁸⁹

Harc a munkásokért

A Mozgalom a táborokkal tette meg a komoly lépést a munkások megnyerése és beszerzése érdekében. A táboréletben eltűntek a társadalmi különbségek, hasonlóképpen a legionárius vendéglőben is, hiszen a Kapitány együtt evett a népével, és ugyanazt. Csodájára is jártak.⁹⁰ A példa propagandája mellett felharsant a szavaké is. És eljött a tettek ideje. A Kapitány 1936 októberében körlevélben tudatta a „Legionárius Munkásság Testületének” felállítását, ez a „legionárius Munkásság.” Élére Gheorghe Clime mérnököt nevezte ki. Aki nem érti „az idő óráját”, lépjen ki. A program: „Mindent adjunk meg nemzetünknek, teljes erővel harcolván azok ellen, akik lopnak, kizsákmányolnak és megbecstelenítenek, ezzel veszélyeztetve a nemzet létét. Amikor a legionárius nemzet fel fog támadni, győzedelmeskedik eddigi harcaink és áldozataink alapján, akkor mindenkinek megfizet érdeme és tettei alapján, megfizet bőséggel és igazsággal vagy halállal és átokkal.” És miután leszidta a zsidó sajtót, egy szóban is megadta a programot: „Győztesek.”⁹¹ A munkások számára felállított vendéglő megnyitáskor pedig a Kapitány tudatta: „Amíg a világ egyik részén az aranyéhség hat, a másikon az igazság iránti éhség. Mert azok, akiknek sok az aranyuk, minden nap igazságtalanul letörnek egy darabot a szegény ember fekete kenyeréből, hogy aranyhegyeiket gyarapítsák. A kereskedő legionárius tudni fogja, hogy kereskedelme virágzásának titka, mint a világon minden virágzásé, a szeretetben rejlik: mesterségének szeretetében és az emberszeretetben. Addig azt kiáltom nektek: Munkások egész Romániából, harcra!”⁹² Kérdés, és eddig nem tisztázott: milyen kapcsolatokat alakítottak ki a kommunistákkal. A szakirodalom sejtelmes, de eléggé semmitmondó. Általában Dumitru Grozának a kommunistákkal való kapcsolatairól szól, anélkül

89 Zamfirescu: i. m. 231.

90 Silvestru-Iliescu-Conovici: i. m. 95.

91 Zelea Codreanu: *Circulări...* Id. kiad. 95–96.

92 Bătălie pentru comerțului legionar. *Buna Vestire*, 3 noi. 1937, nr. 211.

hogy tudatná, miben is álltak ezek.⁹³ Arról is írtak, hogy a Szovjetunióban is járt. Kommunista provokátor is lett volna. Ki tudja? Ő nem így tudta. 1932-ben, miután a kudzsíri vasgyár bezárt, munka nélkül maradt. Ő, aki német elektromos cikkek anyagbeszerzője volt, éhesen, csak úgy papucsban – nem lévén cipője – Bukarestbe ment, ahol olyan hozzá hasonló fiatalokhoz csapódott, akik kenyérről és munkáról énekeltek, majd bement a kerületi legionárius székházba, ahol a vezető mérnök pártfogásába vette, és aztán mehetett a Zöld Házat építeni.⁹⁴ Majd Clime mellé került, és a munkás-garnizon főnöke lett. A Kapitány „szintagmáit” adta tovább, meneteltek és énekeltek. Énekeltek Radu Gyr indulóját, a „Harcra munkások”-at, amelynek „óriási hatása volt”. 1937-ben Bukarestben öt-hatezer tagja volt a Munkás Testületnek, az egész országban mintegy húszezer, 1940-ban százezer fölött – emlékezett 1995-ben, 17 évi börtön után.⁹⁵ Amikor 2000-ben megkérdeztek egy öreg legionáriust, hogy mi volt a Munkás Testület felállításának a célja a munkásokkal, nem kertelt: „Hogy ne csatlakozzanak a kommunizmushoz. Tehát... hogy megnyerjék a munkásokat a Legionárius Mozgalomnak... (...) elmagyarázták nekik, hogy mit akarnak a kommunisták magukkal a munkásokkal: tehát, egyesek úgy dolgoznak, hogy majd megszakadnak, a másik henyél, és ahelyett, hogy a munkájuk után kapnának bért, elveszi az, aki henyélt. Ez a kommunizmus! Tehát ..., hogy mindenkinek legyen mit enni... Amíg a Legionárius Mozgalom azt mondja: a munkást jól fizessék meg, és legyen ő is részvényes a vállalatnál, amelyben dolgozik, és akkor jó kedvvel fog dolgozni, mert ott emelkedik részvényeinek az értéke. És ... az utcán ne gondterhelten menjen, arra gondolva, hogy nincs elég pénze gyermekei lábbelijére és öltözkére, hanem úgy sétáljon, mint a német, sétabottal, jól öltözve.” Így a Villamosok Társaságánál minden munkás legionárius lett, „nem a kommunisták vonalát követték, akik lerombolják a templomokat és mások javát elveszik anélkül, hogy dolgoznának. Tehát egyes emberek, úgy mint a falusiak, földet vásároltak lányaik számára, hozományként. Nem a kocsmában vesztegették az idejüket, hanem dolgoztak és vásároltak a gyermekeiknek. Hogy jöjjön a kommunizmus és a hamut is kivegye a tűzhelyből! Így a munkások megértették, hogy ez az igazság.”⁹⁶

Codreanunak volt érzéke, hogy miként lehet megnyerni a faluról városba járó embereket is, és egyben a város légkörét is alakítani. Keserűen tudat-

93 Zamfirescu: i. m. 66.

94 Silvestru- Iliescu-Conovici: i. m. 38.

95 Uo. 97

96 Uo. 95-96.

ta egyik rendeletében, hogy „Bukarest, ez végtelen embertenger, mintha ki lenne tépve a nemzet lelkéből, és önálló életet él”, nyoma sincs a régi vendégszeretnek, ezért a légkör megváltoztatása érdekében lássák vendégül a falusiakat, akik a városba jönnek. (Akik erre hajlandóak, adják le nevüket és címüket Alexandru Basarab festőnél.)⁹⁷

A munkásoknak később sem adott programot Codreanu, sőt, 1937. szeptemberi felhívásában azt hangoztatta, hogy a Mozgalom többet ad a programnál, többet egy darab fehér kenyérnél, többet egy jó ágynál: „Megadja a jogot a munkásságnak, hogy az ország gazdájának érezzék magukat, valamennyi románnal egyetemben. A munkás gazdaként (stăpân) és nem rabként járhat a fényes és luxusos utcákban, ahol eddig nem mert feltekinteni.” Sőt, ő fogja az államszervezetet kézzel, ésszel és a gazda öntudatával” kialakítani.⁹⁸ Hogy miként, erről megint nem szólt. Viszont a kommunista utópia alapelvét, hogy mindenki tehetsége szerint dolgozik, és mindenki szükséglete szerint elégítheti ki igényeit, a gyakorlattal akarta ellensúlyozni, pontosabban: részlegesen érvényesíteni. 1937 októberében a predealai legionárius panzió vendéglőjében mindenki ugyanazt a menüt kapja, de mindenki „erői szerint fizet”.⁹⁹ És legionárius vendéglőt nyitott meg Bukarest azon külvárosában, Grivițan, ahol addig a kommunisták tudták mozgatni a munkásokat. Megnyitó beszédében került is a kommunisták emlegetését, inkább antikapitalista és antiszemita szólamokkal operált: „A legionárius kereskedelemben leterítjük a judeo-materialista elvet: érdekből és nyereségvágyból végzett munka.” Ennek a kereskedelemnek a törvénye a szeretet. A végső felhívást akár a kommunisták is kiálthatták volna: „Munkások egész Romániából, harcra.”¹⁰⁰

Közben Codreanu – mint láttuk – elrendelte a legionárius családok szervezését. A Carmen sylvai mintatábor után a bukaresti Gutenberg utcai Cantacuzino palotában, majd a Zöld Házban felállt a legionárius mintacsalád.

A tábor és a legionárius család az új, legionárius világ utópiájának újabb mozzanatát varázsolta a földre. Hogy miként, arra példa egy olyan kisfiú, akit ebben a világban és ebbe a világba szocializáltak.¹⁰¹ Egyike annak a hetven kis nincstelen parasztgyermeknek, akiket az ország különböző részeiből emeltek ki a szegénységből, hogy kereskedőket neveljenek belőlük.¹⁰²

97 Zelea Codreanu: *Circulări...* Id. kiad. 102.

98 Uo. 181.

99 Uo. 199.

100 Uo. 209.

101 Tudor, Ilie: *Un an lângă Căpitan*. Editura Sânziana, București, 2009.

102 Sfințescu: i. m. 138.

Ilie Tudort a Cantacuzino palotába hozták, Nicoleta Nicolescu lett a mamájuk, ő is tanította őket, hogy miként kell késsel-villával enni, rendesen ülni az asztalnál. Ruházatot Mociornițătól, a cipőgyárostól és nagy vállalkozótól kaptak, aztán mehettek Carmen Sylvára. Megtanulták a legionárius énekeket, és lelkesen fűjták, hogy „Önfeledten lépünk / és vidáman a halál útjára”, majd azt, hogy „Mindent feláldozunk a hazáért / Amikor a Kapitány parancsolja”, de igazán az tetszett: „Húzd ki a kardot Kapitány / Vitéz szívek várnak, / Hogy milliók induljanak / A te igaz harcodbá!” És ebben a kollektív transzban szolgáltak fel a legionárius étteremben, ahol ki volt írva, hogy: „Nincs borralaló! Itt legionáriusok szolgálnak fel!” És esténként lelkesen, lelket tisztító módon fejezték be a napot a „Velünk az Isten” énekkel, nem felejtve a Kapitány tanácsát: „A legionárius mindenütt és mindenkor úgy viselkedik, mint a Templomban.” A kis pikoló így a Carmen sylvai csata győztesének érezhette magát. És aztán büszkén bírta a húszéves kényszermunkát a kommunista börtönökben. „A Zöld Házban olyan légkör uralkodott, hogy csak az értheti meg, aki átélte. Nehéz leírni, talán Nagyenyeden [a börtönben] találkoztam hasonlóval, ahol legionáriusok ezrei éltek együtt. [...] A testvéri szeretetről van szó, azzal szemben, akivel együtt volt az ember bezárva.”¹⁰³

Ugyanakkor félelmetes volt a legionárius szeretet világa. Féltek tőle, akik kívül voltak. Amikor Nagyvárad mellett állt fel egy tábor, így számolt be az erdélyi Magyar Párt lapja: „Ez itt már állam az államban. Avagy szerintük »álom« az államban. Mindenesetre csak az ő álmuk, s nem azoké, akik itt békében szeretnének élni.”¹⁰⁴

Alighanem az riasztotta leginkább a külső szemlélőket, ami a belső tagokat összekötötte: az ének. Codreanu okkal nevezte az éneket a Vasgárda nehéztüzérségének.¹⁰⁵ Mert „négy vonal barázdálta a mi kis kezdeti életünket”: „az Istenbe vetett hit”, „a küldetésünkbe vetett hit”, „a szeretet,” és az ének. Ez utóbbi oka: „Valószínűleg azért, mert nem a ráció útján indultunk, nem programok alkotásával, vitákkal, filozófiai érveléssel, lelkiállapotunk kifejezésére nem volt csak egy eszköz: az ének.” Ez lelki harmóniát feltételez, mert aki lopni indul vagy igazságtalanságot akar elkövetni, nem énekel, és mivel csak tiszta lélekkel lehet énekelni, kemény intelmet is intézett a legionáriusokhoz: „Ha nem vagytok képesek énekelni, akkor tudjátok meg, hogy lelketek mélyén kór emészt, vagy az idő bűnökkel árasztotta el a tiszta

103 Tudor: i. m. 76.

104 Gábor István: Hatalmas tábort ütött Oradea mellett a »Mindent a hazáért« nevű vasgárdista szervezet. *Ellenzék*, 1936. máj. 27., 120. sz.

105 Veiga: i. m. 122.

elket, ezért ha nem tudtok meggyógyulni, álljatok félre, adjátok át helyeteket azoknak, akik tudnak.”¹⁰⁶ Az első énekek a múlt dicsőségét idézték, részben még a kadettiskolai életből származtak. De aztán a legionárius ének önálló műfaj lett. Sőt, a legionárius ének már a Légio előtt megszületett. Amikor 1925-ben Codreanu a jászvásári rendőrfőnök meggyilkolásáért perbe fogták, két énekes könyvecskét is kiadtak a védelmében, és tették ezt mindkét helyen, ahol a pert megrendezték, Focșani-ban és Turnu-Severinben. Ez utóbbi szerkesztője feltehetően Mile Lefter, akit a jászvásári rendőrfőnök szintén elveretett.¹⁰⁷ Az énekek amolyan önképzőköri diákcisnalmányok, de a lényegét jól kifejezik, főleg ha még antiszemita rajzokkal is megspékelték.¹⁰⁸

Még nem is állt fel a Mihály Arkangyal Légio, már a versben az arkan-gyal hangján szólt az ünnepelet: „Hódolok neked Róma és Sarmisegetuza fia, / A te arkangyali szavadnak, a te vaskezednek, / Utódaid felmagasztalnak. De én a Múzsza völgyéből, / Látlak téged, mint az Esthajnalcsillag fényét.”¹⁰⁹ Ebben és a többi hasonlóan egyszerű nótában paradox módon több értelem van, mint „A legionárius fiatalság himnusza” című énekben, amelyet egyébként a kifejezetten jó és könnyed verselő, Radu Gyr vetett papírra. Lassan ez lett a Vasgárda himnusza is, kiszorítva az először himnusznak deklarált „Fel románok” című rutin indulót, amelyet az 1923-as antiszemita diáktüntetésekben Moțaival jeleskedő Iustin Ilieșu írt,¹¹⁰ és amelyet Codreanu nagy könyvében úgy említett, mint „Fel katonák”,¹¹¹ hiszen a cél a kaszárnyafegyelem volt. Az ének ezt tette elfogadhatóvá, önkéntesen vállalt életformává. Minden régiónak és társadalmi célcsoportnak megszületett a maga éneke. Így az elszékelyesített legionáriusoknak és a munkásoknak. Ezt is Gyr írta a Kapitány azon útmutatása nyomán, mely szerint „a dolgozó nép fájalmát” kell megénekelni.¹¹² Sikerült, olyan munkásinduló született, amelynek a vallásos mozzanatok nélküli részeit a kommunisták is énekelhették volna. Mégis a legionárius fiatalságról szóló ének

106 Zelea Codreanu: *Pentru legionari*. Id. kiad. 302–303.

107 http://www.zelea-codreanu.com/Personalitati/2_Comandanti_Legionari/Mile_Lefter.htm [letöltve: 2012. december 5-én].

108 E. L.: *Cântecela lui Corneliu Zelea Codreanu*. Editura ziarului „Ogorul Nostru”, Turnu Severin, 1925.

109 Florea, Zaharie – Iovanescu, Maria – Meguță, Oct. P. – Paraschivescu, C. Constantin: *Cântecela lui Corneliu Zelea Codreanu*. Cartea Putnei, Focșani, 1925.

110 Ionescu, Andrei C.: *Viața și moartea vitejească a lui Ion I. Moța*. <http://www.miscarea.net/1-a-mota-m1.htm> [letöltve: 2012. december 5-én].

111 Zelea Codreanu: *Pentru legionari*. i. m. 303.

112 Zamfirescu: i. m. 210.

az, amely máig is él. Olyan népszerű, hogy a minap is, sokak megbotránkozására, a Radu Voda kolostorbéli nővérek ezzel köszöntötték Iustin atyát 90-dik születésnapján. Igaz, kottából énekeltek.¹¹³ Mert a szöveget nem könnyű megjegyezni, ugyanis egyszerűen nincs értelme, de jól hangzanak a kulcsszavak: „Szent legionárius fiataltság, / Vastól edzett mellel és lilium lélek / Rettenthetetlen tavaszi roham, / Olyan homlokkal mint egy kárpáti tó, / Karjainkkal emelünk a nap felé / Oltárokat az időnek; / Építjük őket sziklából, tűzből, tengerből, és keményen vakoljuk be dák vérrel.../ [refrén:] Gárda, Kapitány/ Vassolymokká változtat át. /Haza, Kapitány / És égi arkangyal.” Ez tömény képzavar. A kollektív transzban azonban kinek tűnt volna fel ez? Annál is inkább, mert aztán tisztul a szöveg, és célirányosan az egyre sötétebb vég felé halad.

A második szakasznak már több értelme van, le is lehetett szépen fordítani:

„Halál, halál, halál a Légióért,
Ez minden nászok közt a legkedvesebb nász.
A szentséges keresztért s a hazáért
Lebírunk erdőt és kősziklát.
Nincs börtön, melytől megrémülnénk,
Sem kín, sem ellen, bár viharrá vált.
[szó szerint: Sem kín, sem ellenséges vihar]
Ha roncsolt fővel a halálba dőlünk,
A Kapitányért vállalunk halált!”

(Gelu Păteanu fordítása)

És aztán ezen önfeláldozó halál képzeze mások legyilkolásának fenyegetésével társult: „Szent legionárius fiatalság, / Templomokat emelünk, vitézül álljuk a börtönt. / Az üldözésben, bármennyire is keserves, /Énekelünk és a Nicadorokra gondolunk, / A jeges szélben és a napon visszük / A fényt a győzteseknek, / A hősöknek oltárokat építünk / És az árulóknak csak golyónk van!”

Így is lett. Akadt áruló, és akadt golyó is...

113 http://www.youtube.com/watch?v=RZIIaIS6_zY [letöltve: 2012. december 5-én]